

Hubert Smeets, *Een wonderbaarlijk politicus. Hans van Mierlo, 1931-2010* (De Bezige Bij; Amsterdam, 2021) 584 p., ill., €39,99 ISBN 9789403114217

Een wonderlijk boek over 'de Ramses Shaffy van de Nederlandse politiek'

De ervaren journalist Hubert Smeets – onder meer oud-hoofdredacteur van *De Groene Amsterdammer* – zei begin 2016 ja tegen het verzoek van De Bezige Bij om de biografie van Hans van Mierlo te schrijven. Hij heeft daar krap vijf jaar over gedaan. Met Van Mierlo brak een nieuwe lente aan in de Nederlandse politiek. Van Mierlo klonk warm en zag er woest aantrekkelijk uit met zijn blonde kuif en wapperende regenjas. Bij de Kamerverkiezingen van 1967 behaalde hij zeven zetels met zijn Democraten '66 – het politieke establishment van die dagen ervoer het als een aardverschuiving. De juiste man op het juiste moment op de juiste plaats. Smeets plaatst hem op een voetstuk als 'de stem van vrijzinnige burgers die genoeg hadden van de bevoogding van het individu en verlangden naar een democratischer rechtsstaat' (p. 9).

Van Mierlo is volgens mij in dubbel opzicht een iconische figuur in de parlementaire geschiedenis. Allereerst legde hij de lat een stuk hoger voor het vak 'politicus' en voor modern politiek leiderschap. Hij was buitengewoon communicatief en mediageniek – hij werd bovendien door reclameadviseurs als stem voor een bepaalde doelgroep ook goed in de markt gezet. Ten tweede was hij een vernieuwer van het parlementaire debat. Een bruine kroeg uit de Amsterdamse grachtengordel – Van Mierlo's natuurlijke habitat – werd de Kamer nooit, maar hij maakte er een aardig politiek café van.

Op deze aspecten richt Smeets zich niet. Het optreden in de Kamer komt er bekaaid vanaf. De auteur focust op 'historische' prestaties, waarop het nodige valt af te dingen. De totstandkoming van de kabinetten Den Uyl

in 1973 en Kok-I in 1994 en de teloorgang van Paars in 2002 zou ik eerder op het conto van anderen schrijven. Daarnaast richt Smeets zich op van Mierlo's rol als partijleider en op de ministerschappen bij Defensie (1981-1982) en Buitenlandse Zaken (1994-1998). Per saldo leverde hij daar non-prestaties, dat blijkt wel uit het boek – al is Smeets daar niet diep ingedoken. Van Mierlo was het soort politicus dat beter tot zijn recht komt op een zeepkist dan op het bestuurlijke pluche.

Het is een goed boek, al komen niet alle 32 hoofdstukken uit de verf. Een biografie staat of valt met de beschikbare bronnen en de stijl. Die laatste is om door een ringetje te halen. Wat de bronnen aangaat, baseert Smeets zich niet alleen op tientallen gesprekken met tijdgenoten en intimi. Hij put ook uit een rijk privéarchief met onder meer 'schrijfboeken' waarin Van Mierlo reflecteerde op zijn ervaringen en gevoelens, de heilige graal van een biograaf. Hoogtepunten vind ik de eerste vijf hoofdstukken tot aan de oprichting van D'66, het hoofdstuk over de formatie van het eerste Paarse kabinet – gebaseerd op onthullende notities – en de episodes waarin Smeets via Van Mierlo's schrijfboeken meegluurt in de privésfeer. '*Any life when viewed from the inside is simply a series of defeats*', schreef George Orwell al: liefdesverdriet, huwelijksperikelen, ruzies tussen vrienden, ziektes, zwaarmoedige gedachten, podiumangst en overpeinzingen bij politieke nederlagen.

Wetenschappelijk verantwoord is het allemaal niet. Onder de soepele stijl, de mondelinge overlevering en de info uit privépapieren bevindt zich geen stevig fundament van grondig bronnenonderzoek.

Een wonderbaarlijk politicus is wel een solide journalistiek product. Waarom moet daar een quasiwetenschappelijk sausje overheen? Noten die refereren aan het 'Archief ministerie Buitenlandse Zaken, Den Haag' zonder verdere informatie of bronnenlijst, literatuurverwijzingen zonder paginanummer en feitelijke informatie met verwijzing naar interviews zonder check in schriftelijke bronnen suggereren precisie die er niet is. Nog bedenkelijker is annotatie die zich beperkt tot 'archief Hans van Mierlo' of 'aantekeningen Hans van Mierlo'. En helemaal over de schreef gaan de volgende verwijzingen: 'via overlevering gehoord', 'ontleend aan gesprekken met Patijn' en 'gehoord van een van de deelnemers aan dat congres'.

Hoewel Smeets stelt dat de 'schrijfboeken' nopen tot terughoudendheid, drijft hij het meegluren ver door, soms ook met andere moeilijk controleerbare bronnen. Een uitweiding over de rol van vrouwen in zijn leven omstreeks 1977 start met een citaat van Van Mierlo uit een dagboek uit 1991 van Adriaan van Dis: 'Neuken is het lekkerste dat er is' (p. 195). Als hij dat al zei dan was dat jaren later en vraag ik mij af in welke staat van dronkenschap hij op dat moment verkeerde. Het is *too much*. Hetzelfde geldt voor uitvoerige citaten uit condoleancebrieven aan koningin Beatrix. Volgens Smeets bevatten de schrijfboeken 'verhalen die ronduit publicabel zijn en een plaats in zijn memoires zouden verdienen' (p. 461). Gaat daar nog iets mee gebeuren?

Is het privéarchief volledig beschikbaar voor nader onderzoek? Smeets refereert aan een affaire met een getrouwde vrouw die hij verder niet noemt, maar wel in de stukken te vinden is. Dat maakt nieuwsgierig naar de vraag wat hij nog meer heeft weggelaten. Duistere affaires, strafbare feiten? Mocht alles erin van de familie?

Het grootste minpunt vind ik de uitweidingen over de sociaal-culturele context, vooral in de tussenbalans-hoofdstukken. Een blik op de context om Van Mierlo beter te kunnen plaatsen is welkom, maar de wijdelopige maatschappijhistorische beschouwingen over de babyboomers, het revolutiejaar 1968, de Fortuyn-revolte, Fukuyama, Cruyff, Trump, Poetin et cetera schieten hun doel voorbij. Ze tillen het boek niet naar een hoger niveau. Verder is de epiloog vooral een politiek pamflet over de perspectieven voor progressieve samenwerking dat de auteur beter aan *De Groene Amsterdammer* had kunnen slijten. Bij een herdruk mag dat eruit en dan kan er meteen enige orde in de illustraties worden aangebracht.

Smeets' schets van Van Mierlo als 'politieke homo ludens' (p. 290-294) snijdt wel hout, net als het benadrukken van zijn 'atmosferische' rol in de Nederlandse politiek (p. 481). De fraaie typering 'de Ramses Shaffy van de Nederlandse politiek' is van dochter Stanja.

Johan van Merriënboer, Centrum voor Parlementaire Geschiedenis Radboud Universiteit